

En utvärdering av Kustringens arbete med Likskärs naturreservat Kalix kommun

Anders Tivell

En utvärdering av Kustringens arbete med Likskärs naturreservat, Kalix kommun

Anders Tivell

Februari 2008

NAPTEK (*Nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald*)

Centrum för biologisk mångfald och Hållbara bygder II

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU)

En utvärdering av Kustringens arbete med
Likskärs naturreservat
Kalix kommun

Anders Tivell

Innehållsförteckning

Inledning	3
Kustringen – en del i ett större skifte	3
Denna rapport	4
Om utvärderaren	4
 Bakgrund och Förutsättningar	 5
Kustringen	5
Likskärs naturreservat	5
Den långa historien – lokal identitet	5
Den korta historien – den lokala mobiliseringen	6
Den lokala visionen	7
Skötselavtal för Likskärs naturreservat	7
 Genomförandet av skötseln av Likskärs naturreservat	 8
Utförandet av arbetet enligt planen	8
Information om reservatet och Kustringens verksamhet	9
Intresse utifrån	9
Nya initiativ för att lära om natur och kultur	10
Ekonomi	10
Organisation	10
 Resultat	 11
 Rekommendationer	 12
 Bilaga	 13
Personer som intervjuats och bidragit med information och synpunkter	13
Kartor med lokala platsnamn	

Inledning

Kustringen – en del i en större förändring

På 1980-talet såg man på många håll i tredje världen en växande svårigheten för nationalstaten att skydda naturreservat, nationalparker och statliga skogar från intrång och skadegörelse av omkringboende lokalbefolkningar. På många håll var förstörelsen stor och i t.ex. Indien minskade statens skogsareal med hela 1 miljon ha per år. Situationen var ohållbar och en förändring var nödvändig. Indien var ett av de först länder att göra en helomvändning. Man gjorde en total synvända, från att man tidigare ha vaktat skogarna, ibland med beväpnade vakter, från lokalbefolkningar, till att man började samverka med och till fullo inkludera lokalbefolkningar i förvaltningen. I början av 1990-talet stiftades en ny lag om Joint Forest Management, vilket blev en succé som snabbt spred sig och fördjupades i framförallt en rad länder i tredje världen.

På 1990-talet nådde dessa idéer också Sverige. På några platser framförde lokalbefolkningarna att de ville delta i skötsel och förvaltning av skyddade områden, t.ex. Drevdagen, Ammarnäs, Koster och en del samebyar.

Den svenska regeringen såg möjligheten i dessa förändringar och Sverige fick en ny naturvårdspolitik år 2002, som tydligt talar om samverkan med lokala intressen och att lokala utvecklingsambitioner ska inkorporeras i naturvården. ”En samlad naturvårdspolitik” 2001/02:172.

I kapitel 3.6 behandlas naturvårdens koppling till regional utveckling och landsbygdsutveckling och man säger att;

”Det finns ett samband mellan lokal och regional utveckling och naturvård. Den regionala och lokal utvecklingen är i de flesta fall en förutsättning för naturvård genom att naturvården är beroende av lokala aktörer som kan förvalta och utveckla olika naturområden... Naturvård kan bidra till regional utveckling och landsbygdsutveckling genom att värdefulla naturområden utnyttjas för småskaligt näringsliv inom t.ex. turism och på så sätt direkt eller indirekt bidra till sysselsättning.” (Sid. 60-61)

I kapitel 3.10 behandlas frågan om lokal förvaltning, där regeringen bland annat poängterar att:

”Förvaltningen av skyddade områden bör förstärkas. Även vid förvaltning och skötsel bör eftersträvas att arbetsformerna präglas av öppenhet, bra dialoger och deltagande av olika intressenter samt av god information mycket tidigt i processen. Innovativa lokala förvaltningsformer bör prövas” (sid. 85).

En liknande viljeförklaring från regeringens sida återfinns också i 2000 års ekonomiska vårproposition 1999/2000:100, där det står att läsa:

”Naturvården är ett centralt område i politiken för miljö och hållbar utveckling. Artbevarande på vetenskaplig grund är och förblir en central uppgift. Naturvårdens sociala och estetiska dimensioner behöver emellertid utvecklas liksom friluftsliv, ekoturism och möjligheter till lokal förvaltning av skyddade områden. Regeringen anser att det därför bör beredas möjlighet för pilotprojekt för lokal förvaltning av naturreservat m.m.”

Som en följd av denna omsvängning så beslutade regeringen år 2006 om att tillsätta en delegation för Lapponia. Delegationen skall utveckla ett förslag för den framtida förvaltningen av Lapponia och denna förvaltning skall ha samisk majoritet och den skall vara klar år 2010. Vidare har det nyligen också gjorts en utredning om hur Kosterfjärden nationalpark skall förvaltas. Det finns några olika alternativa förslag men det troliga förslaget kommer att bli en delegation med lokal samförvaltning med lokal majoritet.

För att underlätta dessa förändringar så gav regeringen år 2005 Naturvårdsverket i uppdrag att utveckla ett utbildningsprogram för myndigheter som arbetar med naturvård och naturresursförvaltning. Syftet är att stärka kompetensen i processledning, deltagandemetodik, konflikthantering och innovativa förvaltningsformer. Programmet är under utveckling av SLU.

I december 2005 beslutade regeringen att uppdraga åt Centrum för biologisk mångfald att inrätta ett Nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald (NAPTEK). Syftet är bland annat att utvärdera hur lokal och traditionell kunskap kan inkluderas i förvaltningen av naturresurser och naturområden. Utifrån detta kan processerna i Kustringen ses som en del i ett större skifte mot ökad lokal delaktighet och att sträva efter att använda lokal kunskap i praktiken.

Denna rapport

Vid skötselmöte den 9 januari 2008 beslutar Samrådet för Renskårs naturreservat att låta göra en oberoende utvärdering av arbetet med reservatet. Samrådet består av representanter från Kustringen och Länsstyrelsen i Luleå. Utvärderingen är en del av Kustringens arbete som pilotbygd inom projektet Hållbara bygder, som genomförs av Riksorganisationen Hela Sverige ska leva i samarbete med Naturskyddsföreningen och Institutionen för Stad och Land, SLU, samt NAPTEK (Nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald) vid Centrum för biologisk mångfald. Kustringen har haft ett avtal för skötsel av reservatet från år april 2004 till oktober 2006, varpå avtalet förlängdes till hösten 2007.

Syftet med utvärderingen är, enligt arbetsbeskrivningen, att ge en oberoende bild av de planer och aktiviteter som Kustringen genomfört huvudsakligen inom Likskärs naturreservat, men också av de effekter som aktiviteterna haft utanför reservatet.

Utvärderingen skall resultera i klara och enkla rekommendationer om och hur Kustringen fortsätter sitt arbete för lokal förvaltning av naturresurser.

Denna studie görs genom att man söker belysa förutsättningarna för sig, själva genomförandet för sig och slutligen en beskrivning av resultaten. Rapporten är också upplagd på detta sätt.

Detta underlättar att sedan se på t.ex. resultat i förhållande till förutsättningar. Var förutsättningarna för handen att åstadkomma vad man förväntat? Man kan också se på genomförandet i förhållande förutsättningar liksom resultat i förhållande till genomförandet. Denna sortering av information syftar till att underlätta det fortsatta arbetet att dra slutsatser och rekommendationer.

Utvärderingen gjordes under januari och februari 2008 genom studier av avtal och planer och intervjuer med ett 20-tal nyckelpersoner inom och utom Kustringen, representanter för andra organisationer i de tre byarna och representanter för kommun och länsstyrelse.

Personer som gett synpunkter, se bilaga 1.

Om utvärderaren

Jag som är författare till denna utvärdering arbetar på Institutionen för Stad och Land vid Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU inom projektet Hållbara bygder med medel från NAPTEK vid Centrum för biologisk mångfald.

Jag har arbetat med, och följt, decentraliserings processer inom naturresursförvaltning sedan tidigt 1990-tal, först inom Sida finansierad verksamhet i östra Afrika och sedan mitten av 1990-talet också i Sverige.

Under senare år har jag deltagit i utredningar för bl.a. Jordbruksverket och Länsstyrelsen i AC län, som var för sig uppdragit åt SLU att tydliggöra vad lokal förvaltning innebär och för 2 år sedan gjordes också en utvärdering åt Fiskeriverket av deras 6 samförvaltningsinitiativ.

Jag har länge följt processen mot ökad lokal delaktighet inom naturvården och ser detta som en möjlighet både för naturvården och för lokalsamhällen. Många gånger har jag önskat att det vore lättare för båda parter att se varandra och se de olika resurser man har möjligheter som finns att komplettera varandra till gagn för att bidra till att uppfylla bådas ambitioner.

Jag ser också det lokala engagemanget för den lokala platsens skötsel och utveckling som något som bör vårdas och stödjas och som en viktig tillgång för naturvården.

Bakgrund och Förutsättningar

Kustringen

Kustringen är en ideell förening som verkar som ett paraply för en flera andra föreningar och verksamheter inom de tre byarna Ytterbyn/Nyborg, Storön och Ryssbält i Kalix kommun med totalt 1700 personer. Föreningen bygger på skifteslagen i de tre byarna men de har öppnat upp och inkluderat också icke-markägare, vilket gör att de med viss rätt kan hävda att de utgör en representant bygden. Kustringen är mycket aktiv i bygden och har under åren hållit en serie sammankomster, samlat till föredrag, studiecirkelar, arbete med lokal planering av bygdens naturresurser, etc. De har också arbetat externt och deltagit i möten och konferenser med olika departement och riksdagsledamöter, skapat samverkan med nationella och internationella nätverk bl.a. Gaia Foundation. Allt detta har medfört att de blivit kända och fått erkännande både i den egna bygden och nationellt. Kustringen framstår alltmer som bygdens gemensamma ansikte utåt

Likskärs naturreservat

Reservatet bildades 1969 och består av ett 25-tal öar och många mindre skär. Landarealen är 217 hektar och den totala ytan inklusive vatten är på 2145 hektar.

Syftet, såsom det beskrivs i skötselplanen är att skydda ett område av stort värde för kännedom om landets natur, särskilt fågellivet. Fågellivet är troligen det rikaste inom hela Kalix skärgård och stora områden i den yttre delen av reservatet har landstigningsförbud under våren.

Området har en ny skötselplan från år 2005 och ingår också i Natura 2000.

Vattnen i området är mycket fiskrika och de två största öarna Likskär och Renskär har båda fiskelägen med flera gamla fiskestugor. Det finns också gamla kulturester, såsom kompassros och stenlabyrint från 1300-talet och ruinerna efter ett kapell från 1700-talet.

På Likskär finns idag ett 25-tal stugor som ägs av bybor från Ryssbält, Storön och Påläng och på Renskär finns bara 4 stugor. På Rensskär som är den största ön finns brygga, brunn, toaletter, eldplatser, bastu och en stuga för övernattnings, som nu är stängd. Bryggan är en av de bästa inom ett stort område och utgör därför en viktig grund för båtutrustningen till ön.

Under en period på 1980-talet sköttes reservatet av kommunen, som då gjorde underhåll mm. men efter ekonomiska åtstramningar togs detta över av länsstyrelsen

Fastighetsverket är markägare och förvaltningen görs av länsstyrelsen i Luleå.

Den långa historien – lokal identitet

Hela naturreservatet har så långt man minns i bygden utgjort en försörjningsbas och ses därför som en del i den lokala kulturen och en del i bygdens identitet som fiskarsamhällen.

Vid en intervju ombads en person i Kustringen att berätta om lokala icke officiella namn på platser i och runt reservatet, namn som alltså inte finns med på officiella kartor. Ganska snart namngavs 25 platser som ritades in på ett sjökort. Se bilaga . Bakom många namn finns också en historia som i en del fall fortfarande lever vidare. Detta kan ses som en uttryck för närheten till dessa platser och en indikation om platstillhörighet, som i sin tur är av intresse när man talar om det lite diffusa begreppet lokalt ansvar för en plats.

Vid en annan intervju gjordes en tidslinje. Personerna ombads berätta sin historia om hur de uppfattade att området i reservatet använts och varit en grund för försörjningen i bygden. (Tidslinje innebär att nyckeldata från historien noteras undan för undan som berättelsen växer fram och man söker placera händelserna i kronologisk ordning på ett stort papper)

Historien började redan på 1300-talet då kompassrosen och stenlabyrinten på Renskär gjordes. De har troligen en mytologisk betydelse som man inte vet något om idag. Vattnen var fiskrika och under århundradena fram till mitten av 1700-talet användes de för husbehovsfiske. Man hade ett fiskeläge på Renskär och man bodde där under fisket då man också tog med sig djuren för bete. Kronan krävde in betalning för fisket.

Tidigt 1700-tal byggdes ett kapell på Renskär på uppmaning av myndigheterna och då fanns det 12 stugor på ön. På 1750-talet köpte Luleå stad rätten att fiska med fasta redskap "fiskelega" för Renskär. Lokalbefolkningen var tvungen att flytta sina stugor till Likskär och ön togs över av fiskare från Luleå. Observera att på kartan med platsnamn (Bilaga) finns fler namn runt Likskär än Renskär, vilket kanske är ett resultat av denna flytt.

På 1880-talet köptes "fiskelegan" för Renskär tillbaka av tre gårdar i Ryssbält. Fisket runt Renskär privatiserades alltså redan tidigt och andra gårdar fick arrendera rätten till fast fiske på dessa vatten.

På andra områden inom dagens reservat, områden med små grynnor och holmar, fortlevde fisket i form av en sockenallmänning, där man med hjälp av en fiskefogde själva reglerade och fördelade fisket.

Under 1800-talet växte befolkningen och många låg ute i skärgården och fiskade hela sommaren med husdjuren betande på holmar och skär. En del bodde ute på öarna nära tre månader på sommaren fram tills att det kustnära löjfisket tog.

På 1920-talet infördes nya mer effektiva redskap, motorer ersatte segel och en övergång började ske från fiske för husbehov till fiske för en marknad. Vid mitten av 1950-talet upphörde Likskär som fiskeläge och blev mer en övernattningsmöjlighet för laxfiskare för att idag mer användas som sommarstugor.

Kulturen, minnena och historien lever dock vidare.

Den korta historien – den lokala mobiliseringen

I slutet av 1990-talet föreslog länsstyrelsen i Luleå att områden i Kalix skärgård skulle övergå till att bli Natura 2000-områden i enlighet med EU direktiv. Lokalbefolkning fick reda på detta först genom nyheter i de lokala tidningarna, vilket upprörde många. Ingen hade talat med dem som bor i bygden. Många såg också för sig att beslut över skärgården nu skulle flyttas ännu längre bort, från Luleå till Bryssel. Man blev också orolig för att det skulle innebära ytterligare restriktioner.

Byborna skrev upprepade gånger till länsstyrelsen utan att få svar vilket ytterligare spädde på känslan av att bli överkörda.

Detta blev starten för en mobilisering i de tre byarna och snart uppstod tanken att de själva ville ta över förvaltningen av skyddade områden. Man ville också ta över förvaltningen av fisket och skapa en lokal förvaltning tillsammans med yrkesfiskarna. Man hade kontakter med Fiskeriverket och ansökte om en lokal förvaltning av fisket men Fiskeriverket valde år 2000 att etablera en form av lokal samförvaltning med bara yrkesfiskarna från Haparanda ner till Luleå. Övrig lokalbefolkning ställdes alltså utanför detta initiativ.

Vintern 2000/01 startade man en studiecirkel med frågan vad lokal förvaltning är och vad det skulle innebära i bygden. I början var de bara 4-5 personer som deltog i mötena men ganska snart växte intresset och studiecirkeln växte till nära 30 och de blev tvungna att begränsa antalet deltagare. Vid några större möten i Nyborg kom nära 100 deltagare. Man hade gästföreläsare från Riksorganisationen Hela Sverige ska leva (B. Dockered), från SLU och även från andra länder och man började knyta band med nätverk både i Sverige och internationellt. Man började se sig som en del i en större rörelse.

Tidigt beslutade Kustringen att man ville ta ett större grepp om förvaltning och skötsel av all natur i området och också arbeta med sociala/kulturella frågor i bygden. Man gjorde en Agenda 21 plan som blev grunden för vidare arbete och nya arbetsgrupper bildade som tog sig an olika frågor.

En grupp bildades som utvecklade en lokal fiskeplan, en annan grupp tog sig an skogs- och jordbruket och gjorde planer som sedan legat till grund för Skogsvårdsstyrelsens "gröna jobb" i området och renovering av gamla lador. Ytterligare en grupp utvecklade planer för sociala och kulturella frågor. Denna sista plan har sedan lett till ett stort arbete att lära om den egna lokala kulturen där man använt metoder man lärt från Kanada (ecomapping) för att kartlägga gamla platsnamn, lära om namnens betydelse och bakomliggande historia. Mer än 400 platsnamn har grävts fram under studiecirkelarbete i alla tre byarna.

Ytterligare en grupp arbetade med skärgårdsfrågor. Den s.k. skärgårdsguppen.

Kustringen har också varit initiativtagare till en ny form av intensifierat skogsbruk som bidrar till att skogsmarken kan binda mer CO₂. Detta har lett till samarbete med LKAB, Sveaskog och SLU och tillsammans har man uppvaktat enskilda riksdagsmän, som i sin tur nu motionerar i riksdagen för att pröva dessa metoder.

Allt detta arbete har gjort att Kustringen uppmärksammas. De har presenterat sitt arbete vid flertalet konferenser bl.a. Miljödepartementets Folk och naturkonferenser, de har haft en serie besök och nätverken har stärkts både nationellt och internationellt. Allt detta har naturligtvis medfört att byborna känner sig stärkta och det har bidragit till att den lokala mobiliseringen får inspiration men också näring utifrån.

Den lokala visionen

Kustringen vill få en lokal förvaltning av Likskärs naturreservat. Man vill ha ett långsiktigt avtal som möjliggör ett större planerings- och handlingsutrymme, som är viktigt för att lokalbefolkningen skall kunna genomföra visionerna för reservatet och bl.a. finna finansiering för större investeringar.

Bara Likskärs naturreservat anser man inte är tillräckligt stort för att skapa nya arbetstillfällen och för att ge stor effekt på lokalekonomin. Men en lyckad lokal förvaltning här skulle kunna utgöra ett exempel på att Kustringen har kompetens att sköta en förvaltning och det skulle alltså kunna utgöra en grund för att ingå avtal med en rad andra utomstående markägare för att de skulle ta hjälp av Kustringen för att Kustringen skall förvalta deras områden. Tillsammans skulle då flera områden snart kunna bli av betydelse för lokalekonomin och det skulle innebära att bygden lättare kan skapa förutsättningar för ungdomar att stanna. Dessa tankar har faktiskt redan resulterat i ett arbete med Fastighetsverket för att utveckla en lokal förvaltning av Fastighetsverkets holmar i området.

Vidare anser man det mycket viktigt att en lokalförvaltning skall bygga på existerande lokala institutioner. Man vill bygga vidare på redan existerande system för att reglera den lokala skötseln och brukandet av naturen. Det finns t.ex. redan flera informella lokala regler som begränsar och i del fall helt förbjuder fiske, t.ex. Ojesundet för laxens vandring upp till Kalix älven och Inre Gölen som är avstängd från allt fiske under leken.

Man vill också att området skall skötas mer så att kulturyttringar blir mer synliga. Man menar att detta skulle öka den biologiska mångfalden och alltså ligga i linje med naturvårdens ambitioner. Man jämför med hur det såg ut tidigare då öarna var betade och man tog ved. Fågellivet anses ha varit rikare då.

Man vill stärka den lokala självkänslan den egna kulturen och man menar att en lokal förvaltning skulle bidra till detta.

Mer konkret; På Renskär vill man bygga en lite större stuga för att skapa övernattningsmöjligheter och kunna ta ut skolungdomar för att lära dem om naturen och kulturen.

Man vill skapa ännu bättre förutsättningar för att ta emot och visa området för turister bl.a. genom att arrangera temadagar, lyfta fram kulturen och berätta om livet från förr och under delar av sommaren ha skolungdomar som turistvärdar.

Turbåtarna ska åter börja gå och man vill sköta området och visa upp det för alltför turister och använda det för utbildning av ungdomar.

Skötselavtal för Likskärs naturreservat

I oktober 2003 beslutades om ett tre årigt skötselavtal mellan Länsstyrelsen och Kustringen. Avtalet är daterat april 2004 och gäller driftsunderhåll och vissa enklare åtgärder av engångskaraktär. I avtalet ingår också att uppmärksamma länsstyrelsen om större restaureringar skulle behöva göras. Större åtgärder ligger alltså utanför detta avtal.

Orsaken till att man ingår ett tämligen begränsat avtal anges från länsstyrelsen vara att man känner sig begränsad dels av direktiv från Naturvårdsverket, som avråder från långsiktiga avtal i de riktlinjer för skötselavtal som de utfärdat och dels pga. att de pengar länsstyrelsen har att fördela bara kommer årsvis och att de därför inte vet från ett år till annat vilka medel de har. Tidigare var troligen också att samernas anspråk på lokal förvaltning i Lapponia ett hinder eftersom en långt gången decentralisering i Kustringen skulle fungera som prejudikat för Lapponia. Vid några tillfällen angavs att detta kanske fortfarande är ett hinder för Kustringen trots det nya regeringsbeslutet om en delegation för Lapponia.

I avtalet anges vidare att man skall inrätta ett skötselråd med representanter för länsstyrelsen och Kustringen. Skötselrådet skall träffas minst en gång om året, i oktober, och då skall årsrapport och ekonomisk redovisning lämnas och man skall diskutera eventuella större skötselåtgärder som inte ingår i den ordinarie löpande skötseln.

Avtalet definierar driftsunderhållet som att;

- utföra enklare underhållsarbete,
- utföra enklare åtgärder av engångskaraktär som att sätta upp skyltar,
- ordna 15-20 m³ ved varje vinter,
- tömma sopor och hålla reservatet städat,
- besöka Renskär-Getskär minst varannan vecka under högsäsong och övriga öar minst en gång per säsong,

-årligen skriva en rapport och ekonomisk redovisning

I skötselplanen för Likskärs naturreservat, som skrevs två år senare juni 2005, finns utförligare beskrivning av de löpande skötselåtgärderna uppdelat i åtgärder för kultur, friluftsliv, information, leder och slutligen för anläggningar. Denna plan gäller för en 10-års period varpå den skall revideras om det befinns nödvändigt.

För skötseln får Kustringen en summa på 25000 kronor per år. Detta uppförhandlas till 35000 kronor för 2006 och 2007

Helt separat från länsstyrelsens plan från 2005 för reservatet har Kustringen själva redan år 2001 gjort en egen plan. Dessa båda planer sammanfaller förvånansvärt väl när de båda kommer till konkreta åtgärder för vad man vill med reservatet.

Genomförandet av skötseln av Likskärs naturreservat

Utförandet av arbetet enligt planen

Vårintern 2004 började Kustringen sköta Likskärs naturreservat på uppdrag av länsstyrelsen.

I januari fastställdes en detaljerad arbetsplan för de enklare åtgärderna av engångskaraktär för de tre åren. Under arbetet med planen fick Kustringen delta och ge synpunkter. Planen ger vid handen;

2004 skall följande göras;

- frakta bort sopmajan
- laga tak på bastun
- flytta dass och gräva djupare gropar
- röja och markera strövstig
- bryggan nedanför stugan rivs
- grillen på grillplatsen byts ut
- vedförrådet byts ut

2005 följande;

- översyn av all skyltning
- samla material för en natur/kulturstig
- grillplatser ordnas på sydöstra ändan av Renskär och på Likskär
- restaurering av kapellfornlämningen (om kulturmiljöenheten godkänner)

2006 följande;

- riv gamla domänstugan
- gallra gammal planterad tallskog
- uppsättning av skyltar till natur/kulturstigen

Kustringen har årligen lämnat väl överskådliga rapporter över det gångna årets verksamheter plus en ekonomisk redovisning. Dessutom finns mötesanteckningar från de årliga skötselrådsmötena mellan Kustringen och länsstyrelsen.

Vid en genomgång synes verksamhetsplanen ha följts väl och åtgärderna har genomförts i stort som planerats. Flera mindre åtgärder har medfört uppföljningsåtgärder och kompletteringar av olika slag, som t.ex. renovering av båtbygga, undersökning av besöksfrekvensen och bygge av ny stuga för att ersätta domänstugan som skall rivas. Vidare har en del upprustning på Likskär tillkommit, som att rusta upp hamnen, etc.

Vid ett tillfälle finns noteringar om att plåt och gammalt rivningsvirke ligger kvar på stranden och senare att det städats bort.

Åtgärder som det saknas vidare uppgifter om är restaurering av kapellfornlämningen. Länsstyrelsen skulle återkomma med synpunkter från kulturmiljöenheten, men vidare noteringar saknas.

Domänstugan är inte heller riven. Enligt mötesprotokoll från december 2004 får Kustringen i uppdrag att göra förslag på ny stuga, beräkna kostnader och undersöka möjlighet att få med andra intressenter (finansiärer). Kustringen tar fram en ritning för en traditionell fiskarstuga, delvis timrad och delvis spantrad. De får löfte från andra intressenter att bidra med timmer (Sveaskog och SCA), sågning (Naturbruksgymnasiet), produktion av fönster (Trätekniskt centrum) och själva monteringen (Skogsvårdstyrelsen). Detta finns redovisat i mötesprotokoll från juli 2006, där det också framgår att Kustringen ser detta som en investering som kan vara grunden för att få mer besökare, skolklasser nämns igen, och möjligheten att få igång båturer från fastlandet. I detta mötesprotokoll framför Kustringen också tankar om att uppföra fler småstugor i anslutning till den nu föreslagna större stugan.

I juli beslutar länsstyrelsen att de inte skall låta bygga stugan som Kustringen föreslagit, trots att stugan är sponsrad av andra intressenter och den gamla domänstugan står kvar.

Sommaren 2007 efterfrågar länsstyrelsen en kalkyl för att sätta upp stugan, utan sponsring och Kustringen återkommer med ett förslag som överstiger 200.000 kronor, vilket ligger utanför länsstyrelsens ramar.

Kustringen har en person som åtagit sig att fungera som lokal, informell, tillsyningsman. Han börjar varje vår med att åka ut och städa dassen och bastun. Under sommaren på högsäsong besöker han Renskär 2 gånger varje vecka. Han pratar med turister och lyssnar av tankar och reflektioner om reservatet, han guidar runt på ön och plockar skräp, ser till material och gör mindre röjningar som kan behövas och han påminner turister att fylla i besöksboken. I oktober stänger han ner anläggningen. Under en säsong besöker han ön c:a 20 gånger. År 2007 gjordes 21 besök.

Medlemmar i Töre Båtklubb tillbringar en vecka på våren och en vecka på hösten och gör då arbete bl.a. med bryggor.

De övriga i skärgårdsgruppen plus många ytterligare i Kustringen hjälper till speciellt under vår och höst med alla de arbeten som nämnts ovan i planerna.

Information om reservatet och Kustringens verksamhet

Kustringen började arbetet med en serie möten i den egna bygden med de olika byaföreningarna, båtklubbarna, hembygdsförening, lokala turistföretagare och stugägare för att informera om verksamheten och lyssna in synpunkter och få råd om det kommande arbetet. Man hade också möten med olika myndigheter, bl.a. kommunen och de deltog i en utställning i kommunhuset.

Redan första året anordnade man en båtutture från Storön ut till reservatet och guidad ett 90-tal besökare runt på Renskär. Detta var mycket uppskattat och upprepades året därpå. Man har alltså två gånger förevisat reservatet för folk från bygden och andra intresserade.

På webben har Kustringen information om reservatet på den egna hemsidan. www.kustringen.com
Informationen fokuserar på vad man kan göra och uppleva i reservatet och om det pågående skötselavtalet och man länkar till den egna utvecklingsplanen för Renskär.

Intresse utifrån

Kustringens verksamhet och arbetet med Likskärs naturreservat har rönt stort intresse nationellt och våren 2006 anordnades en kurs tillsammans med SLU, Institutionen för Landsbygdsutveckling, om lokal delaktighet i naturresursförvaltning, ecomapping och konflikthantering. Deltagare kom från hela landet med representanter från kommuner, länsstyrelsen och lokala grupper.

Flera rapporter och artiklar har skrivits om Kustringens verksamhet och Likskärs reservatet, bl.a. av Riksorganisationen Hela Sverige ska leva som skrev en längre rapport med titeln "Lokal naturförvaltning en outnyttjad resurs" plus två inspirationsskrifter. Vidare har Svenska Turist Föreningen och nyligen också Naturskyddsföreningen båda haft artiklar i sina respektive tidningar.

En forskare från SLU studerar just nu frågan om lokal identitet och stärkandet av lokal kultur i samband med att man får ta större ansvar för naturen.

Kustringen har också besökts av Gaia foundation från London vid tre tillfällen och de har rapporterat om verksamheten i sin globala Newsletter "Community Ecological Governance".

Kustringen har med andra ord kraftigt bidragit till att Likskärs naturreservat blivit känt i stora och också nya kretsar nationellt likväl som internationellt.

Nya initiativ för att lära om natur och kultur

Viljan att inte förlora gammal kunskap om den lokala naturen och kulturen är stark. Kustringen vill skapa möjligheter att använda gamla kunskaper som en del i att bevara och stärka den egna kulturen och ett långsiktigt brukande av naturen.

Nyligen har man återupptagit arbetet med ecomapping. Denna gång avser man att lära om och tydliggöra den lokala informella kunskapen om det traditionella kustnära fisket. Syftet är att samla information, strukturera den och göra den så tydlig att Kustringen skall kunna initiera en dialog med Fiskeriverket om att åter tillåta traditionellt fiske parallellt eller tillsammans med det pågående yrkesfisket. Detta kommer att ytterligare bidra till att skapa möjligheter att få ungdomar att stanna i bygden

Detta kommer också troligen att beröra delar av reservatet och det kan i så fall bli en intressant del i framtiden

Ekonomi

Kostnader har täckts av medel som ställts direkt till Kustringens förfogande för att sköta driften mm. såsom avtalet föreskriver.

Dessutom har en rad lite större åtgärder gjorts där entreprenörer anlåtts, huvudsakligen Skogsstyrelsen.

Kustringen har då tagit in offerter och efter godkännande av Kustringen har arbetet gjorts och entreprenören har fakturerat länsstyrelsen direkt. Kostnaderna har varit i storleksordningen 15.000 till 25.000 kronor per år.

Kustringens avtal med länsstyrelsen uppgick till en summa av 25.000 kronor för år 2004 och 2005 och höjdes till 35.000 kronor för de två följande åren. Pengarna används för direkta utlägg såsom bensin, material osv. Arbetet görs nästa uteslutande ideellt och de som arbetar skänker ersättningen till lokala föreningar, såsom Töre Båtklubb och Kustringen.

Den totala arbetsinsatsen är svår att beräkna. Inga exakta uppföljningar har gjorts, men uppskattningsvis bör det röra sig om mellan 50 och 100 dagsverken per år. Alltså mellan ett kvarts- och ett halvtidjobb räknat på årsbasis.

Organisation

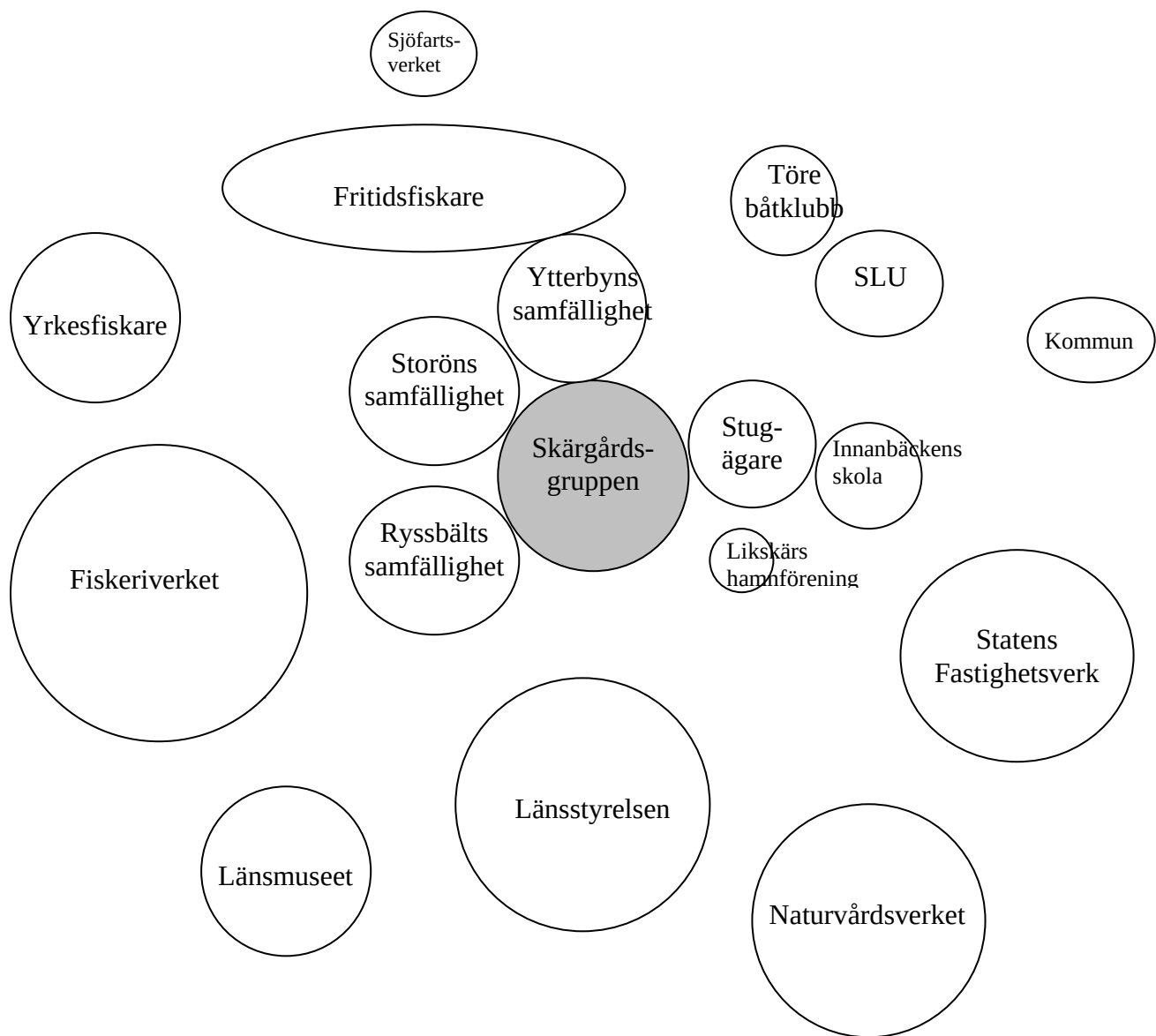
Ur det tidigare Agenda21 arbetet bildades en skärgårdsgrupp, som senare blev den grupp inom Kustringen som kom att ansvara för avtalet med länsstyrelsen om Likskärs reservatet. Nils Svanberg har varit ordförande för gruppen sedan start. Skärgårdsgruppen ansåg att det var mycket viktigt att de som skulle arbeta med dessa aktiviteter var de som var närmast berörda och som hade det största intresse av att det blev ett bra resultat. Därför består gruppen idag av representanter från Töre Båtklubb och stugägare på Renskär, samt ytterligare ett antal personer från Storön, Ryssbält och Nyborg som känner stort engagemang för reservatet, totalt 8-10 personer. Skärgårdsgruppen möts formellt i november varje år för att få in idéer, göra prioriteringar och fatta beslut. Beslut har alltid fattats i konsensus. Arbete har sedan gjorts främst av dessa personer, ibland med hjälp av också andra från bygden.

Senare på vintern träffas representanter från skärgårdsgruppen och länsstyrelsen för att göra den årliga avstämningen i skötselrådet för Likskär, i enlighet med avtalet.

Vid dessa möten presentera båda parter förslag, som diskuteras och som sedan länsstyrelsen fattar beslut om.

Beslut har hittills fattats vid sittande bord och i samstämmighet. Vid senaste möte deltog fyra representanter från Kustringen och två från länsstyrelsen.

För att få en bild av hur skärgårdsgruppen ser sig själv i förhållande till andra institutioner och organisationer gjordes ett s.k. Intressendiagram. I mitten på ett större papper ritades en cirkel föreställande Skärgårdsgruppen. Sedan ombads en person i gruppen att rita cirklar för alla andra institutioner och organisationer som var av betydelse för deras arbete, de s.k. intressenterna. Storleken på cirkarna skall visa hur mäktiga de är och hur stort inflytande de har. Avståndet till centrum anger hur nära de står Skärgårdsgruppen. Denna bild visades sedan på ett stormöte och man ansåg att det var en god bild av vekligheten såsom den ser ut från Kustringens perspektiv:

Man kan se att närmast Skärgårdsgruppen finns de tre byarna och stugägarna. Sedan kommer hamnföreningen i Likskär. Innanbäckens skola finns nära pga att det var den skolan som tidigare använde Renskär varje höst för att under en vecka låta gymnasieelever tillbringa ett dygn på ön för att lära om naturen och hur man betar sig i naturen. De hade med militärtält, fiskade sin egen fisk som de sedan tillredde. Detta upphörde 1996, men är en förebild för vad man vill åstadkomma igen. Därav närheten i diagrammet ovan. Töre båtklubb och fritids fiskare är också nära. Myndigheter och yrkesfiskare uppfattas alla vara lite på avstånd från Skärgårdsgruppen.

För framtiden och för att kunna fördjupa arbete med reservatet och komma vidare i fråga om någon form av delaktighet i förvaltningen anser man att närmande måste till vad gäller samtliga myndigheter och yrkesfiskare.

Resultat

Besök till reservatet var inte möjligt vid utvärderingstillfället i januari, men det synes efter att ha lyssnat på många som är engagerade, att det skett en allmän upprustning. Anläggningar har flyttats och renoverats, stigar har rensats från sly, skyltar har satts upp osv. Ett tillfälle nämns då skräp legat kvar men detta åtgärdades ganska snart.

Invånarna i de tre byarna har fått ökad information om Likskärs naturreservat under de gångna åren. Mycket tidningsskrivelser, radioinslag, besök och seminarier mm har på ett kraftfullt sätt bidragit till att folk lärt om Likskär och Renskår, om naturvärden och bygdens egen roll i detta.

Kustringen har också på ett intressant sätt lyckats att få ut information om sitt arbete nationellt i Sverige och också internationellt. Genom Kustringens arbete har utländska besökare t.ex. besökt skolan och gjort ecomapping övningar med eleverna om bl.a. naturen och kulturen. Flera forskningsinstitutioner följer Kustringens arbete osv.

Alla inblandade uttrycker uppskattning över att kommunikationen mellan Kustringen och länsstyrelsen blivit bättre år för år. Från Kustringen säger många att man upplever ett större tillmötesgående från Länsstyrelsen. De årliga uppföljningsmötena i skötselrådet har troligen varit ett klokt sätt att lära känna varandra och tillåta sig själv att lära av processen och tillsammans söka nya lösningar när frågor uppstår. Man gav sig in i något där man inte hade full kontroll men tillät då att man satte igång med årliga avstämningar där man tillsammans kunde lära sig för att tillsammans söka sig framåt. Detta gäller speciellt länsstyrelsen.

Hela detta upplägg har bidragit till att skapa förtroende.

Någon uttryckte det som att det är en ”bra kommunikation när problem uppstår och där båda parter söker billiga bra lösningar”

Så sammanfattningsvis upplevs samverkan positivt av båda parter

Avtalet för Likskärs naturreservat är ett strikt skötselavtal. Detta upplevs av de flesta informanter i Kustringen som alltför snävt och att det begränsar det lokala handlingsutrymmet att ta initiativ för att föra utvecklingen av reservatet framåt. Initiativ hålls tillbaka och utvecklingen går långsamt.

Länsstyrelsen har haft flera personalbyten vilket bidragit till en diskontinuitet som skapat vissa svårigheter. Nya personer har kommit och gamla lämnat allteftersom de bytt arbete resulterande i att diskussioner måste tas om och nya relationer skapas som bidrar till att försena arbetet.

Historien med stugan där Kustringen lyckades få löfte om sponsring, vilket länsstyrelsen avböjde för att sedan återkomma och uppmana Kustringen att söka utomstående finansierare upplevs förbryllande för många och kan bidra till ”många tappade sugar”.

Rekommendationer

Länsstyrelsen och Kustringen har nu en fyra år lång läroperiod bakom sig och man vill nu gå vidare. Samverkan har fungerat bra och båda parter uttrycker att de är nöjda och känner ett växande förtroende.

Samtidigt har andra processer pågått i samhället som borde innebära att man kan ta ett nytt steg och fördjupa samverkan. Det nya förslaget för att bilda en delegation för Koster torde vara mycket intressant att se närmare på och att söka en liknande lösning för det framtida avtalet för Likskärs naturreservat.

Delegationen innebär en lokal samförvaltning, där myndigheter och lokalbefolkning sitter med och där de lokala har en majoritet.

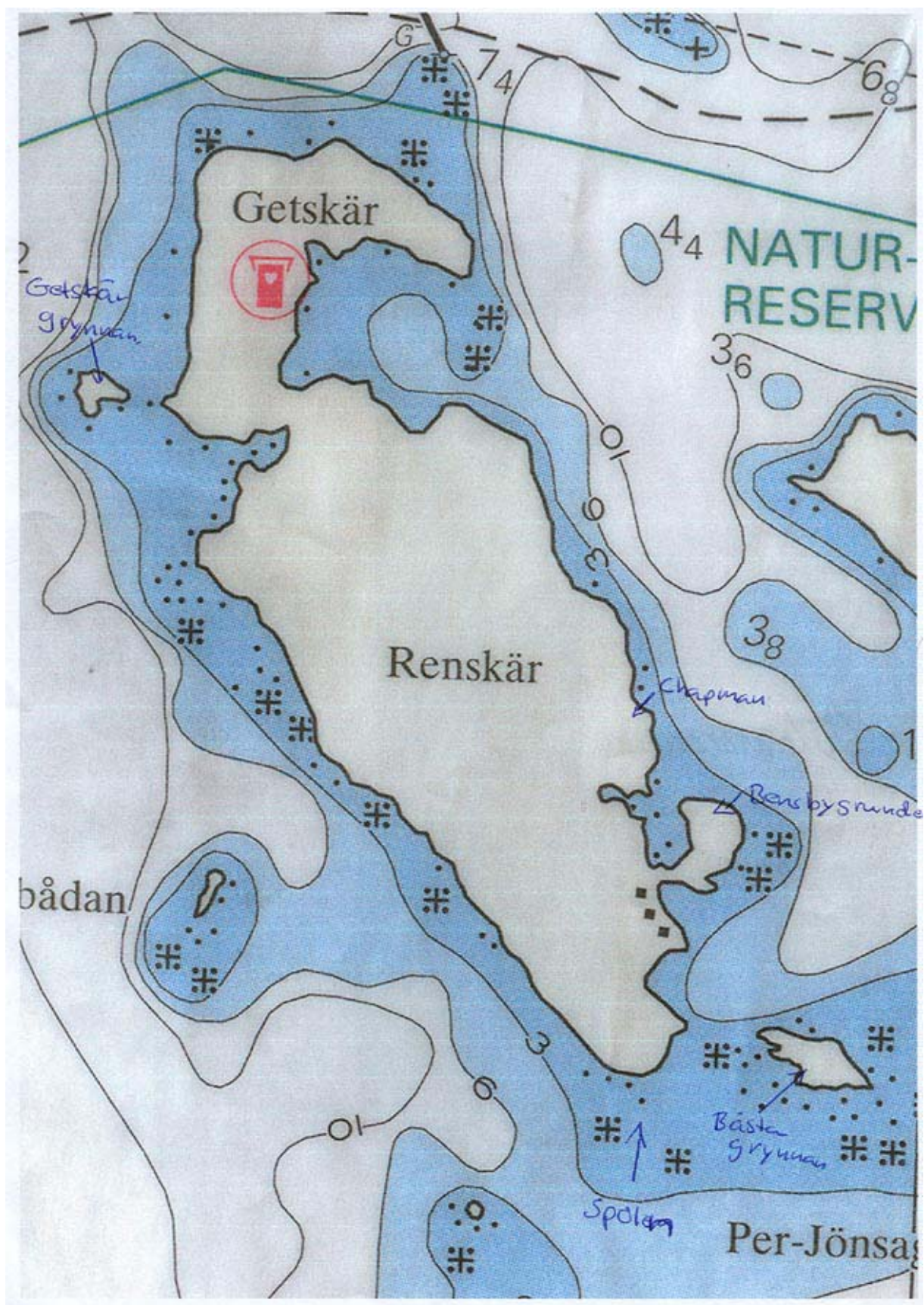
Detta skulle kunna medföra att det handlingsutrymme som nu saknas hos Kustringen skulle kunna skapas samtidigt som myndigheten har kvar full styrförmåga för att försäkra att naturvårdens mål uppfylls. Rollerna skulle med detta bli klarare.

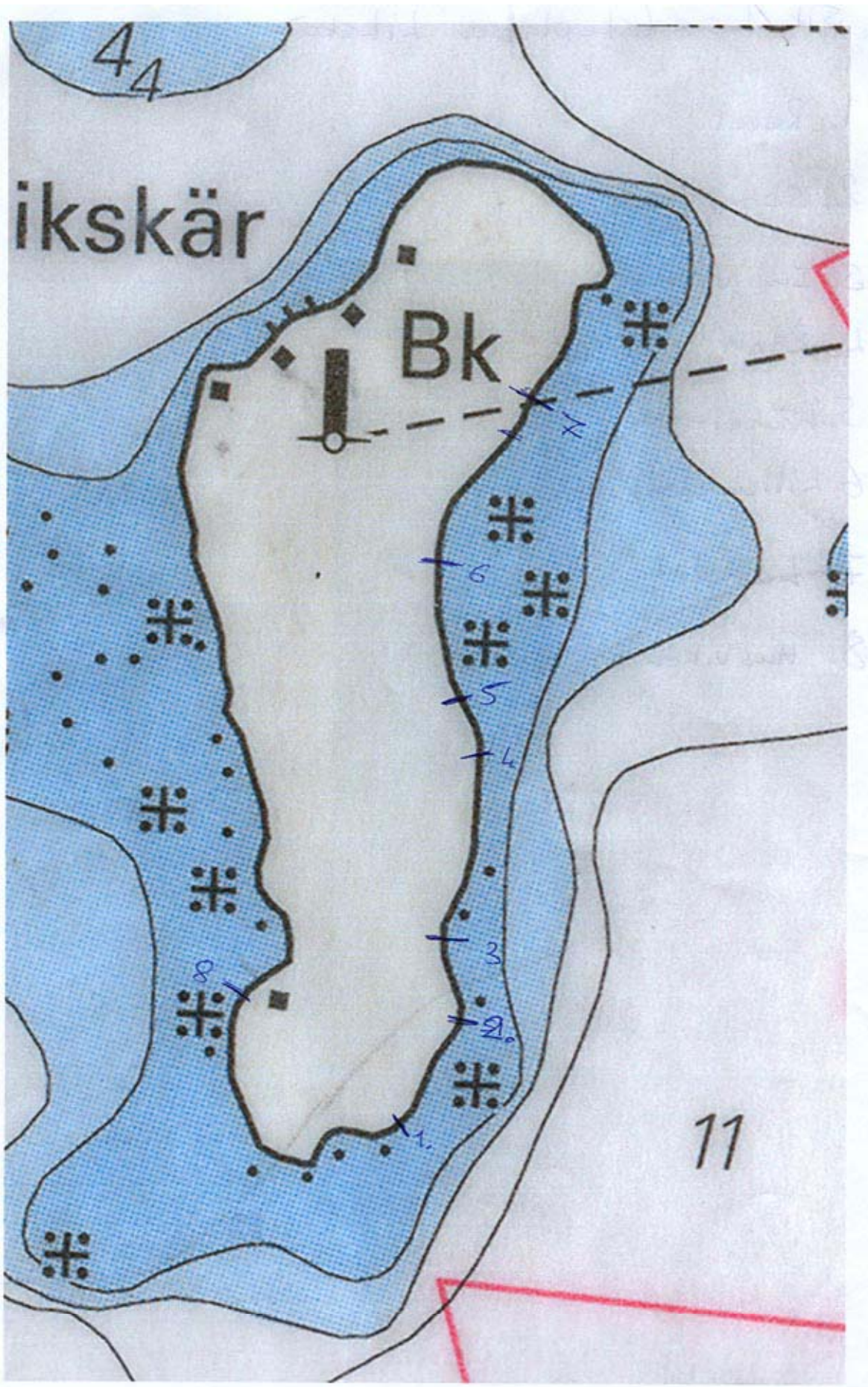
Detta skulle också innebära att Kustringen får större möjlighet att försök finna sätt att åter anordna studiebesök för skolungdomar som man fram till 1996 gjorde från Innanbäckens skola. Länsstyrelsen och Kustringen har här ett gemensamt intresse och ansvar för att engagemang och kunskap om natur och bygd förs vidare till nästa generation.

Bilaga

Personer som intervjuats och bidragit med information och synpunkter

Ann Marie Andersson	Näringslivsutvecklare Kommunen
Siv Andersson	Medlem Kustringen
Bertil Bodlund	Styrelseledamot Kustringen
Jan Bodlund	Sekreterare Kustringen
Margit Burman	Medlem Kustringen
Erik Eriksson	Skötselchef Länsstyrelsen
Anna Märtha Henriksson	Styrelseledamot Kustringen, Byålderman Storön
Kurt Jonsson	Medlem Kustringen och tillsynsman för Renskär
Juhani Maukko	Töre Båtklubb
Jan Nilsson	Ordf. Kalix Byaråd
Gunnar Nilsson	Yrkesfiskare, Sören
Maria Nilsson	Medlem Kustringen
Peder Nilsson	Medlem Kustringen
Lennart Nyman	Ordf. Nyborgs Framtid
Kerstin Sippula	Kassör Kustringen
Kjell Strömbäck	Yrkesfiskare, Nyborg. Ordförande Ostkustfiskarnas avd. BD
Lars Erik Strömbäck	Medlem Kustringen
Magnus Strömbäck	Medlem Kustringen
Nils Svanberg	Projektledare Kustringen
Eva-Lott Wennberg	Medlem Kustringen
Tore Wikström	Medlem Kustringen

Sik/Lax fiskeplatser Likstär

1. Revet
2. Skorvsten
3. Inri Viken
4. Rønn
5. hanningen
- 6 Lilludelen/opi viken
7. Landet
8. Hus viken

1. Blackgränne = Blackgrundet
2. Getskärsgröynna
3. Ligon = Ligonrunnan
4. Gråsiggröynna = Likskärsrev
5. Östersbrottet = Splitterören
6. Pöllin = öster om Olufsbröttet
7. Själstenan = Bykstenarna
8. Flarnsten = Hönsten
9. Beriklacken = Gubunden och Storbrottet
10. Ornil's = Gungan
11. Bröttreveln
12. Strömmingshällen = Likskärgrynnan
13. Gubbgrynnan
14. Storbrottet
15. Lillbrottet
16. Likskärshällen
17. Blåhällen
18. Fransgröynna Fransgröynna
19. Korneli grynnan
Lianggrynnan
20. Lillboran
21. Elias gården = Förgården
22. Krongrundet
23. Erik Pers Lianggrynnan
24. Stenuddsrevet
25. Hemmingelacken 26. Lianggrynnan

NAPTEK
traditionell kunskap
och biologisk mångfald

Centrum för biologisk mångfald

